

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

SOTRITNINGAR

UR

DET NATTVAKANDE HUFVUDSTADSLIVET.

På "vift" till utvårdshuset. —
Logerarens monolog i Kaknä-
skogen. — "Skattaökarne" i
Kungsträdgården — En stor-
stads existensmedel. — Skan-
dalekrifvaren. — Literära
schakaler. — Konto pro
diverse. — Källarin-
dustriens marty-
rer. — "Polisen
kommer!"

AF

OSCAR FRITHIOF,

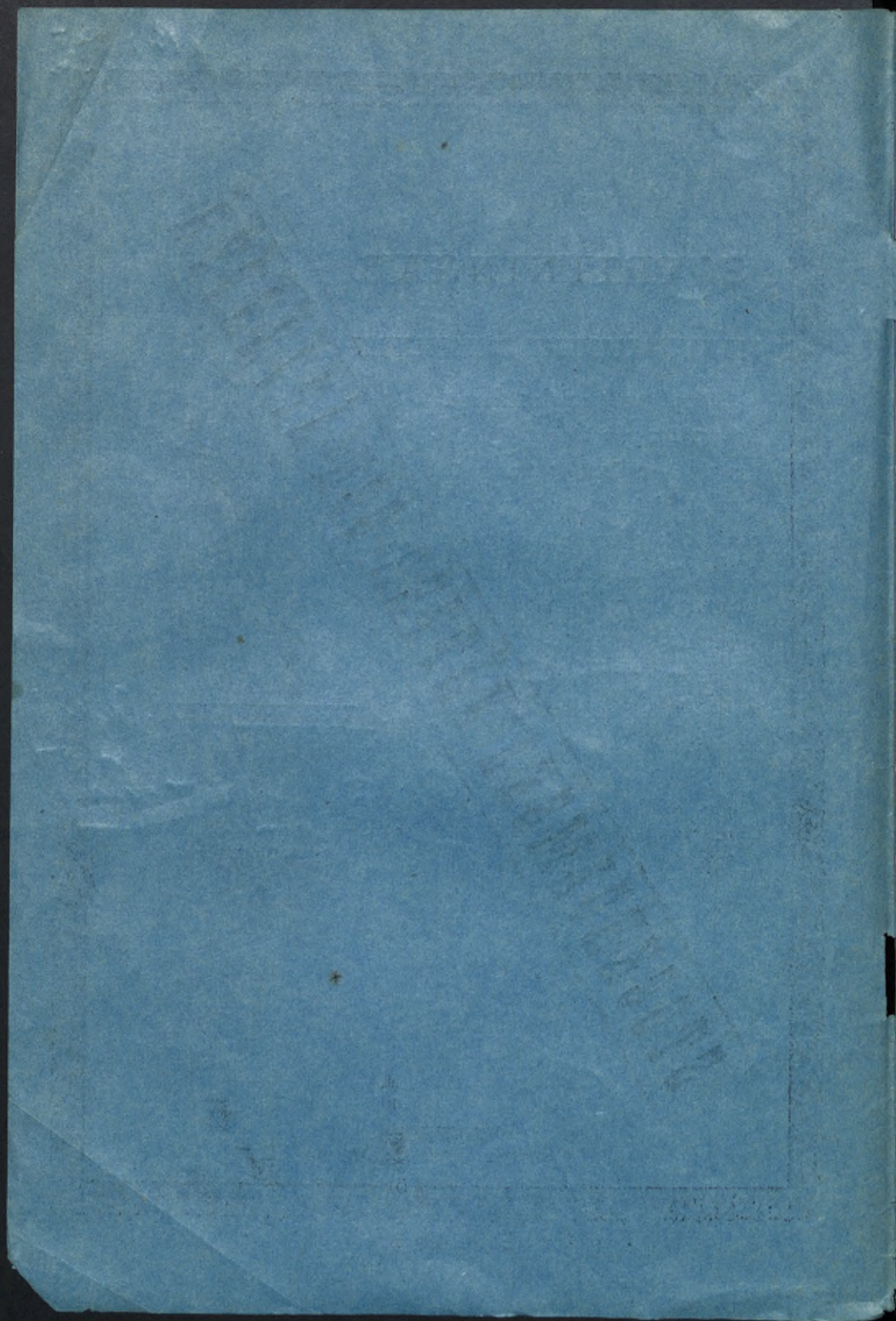
förf. till "Stockholmska Skuggsidor."

O. F. Wahlström

STOCKHOLM,
FÖRFATTARENS FÖRLAG, 1889.

Pris: 25 öre.

SOTRITNINGAR

UR

DET NATTVAKANDE HUFVUDSTADSLIFVET.

På "vift" till utvårdshuset. —
Logerarens monolog i Kaknäs-
skogen. — "Skattsökarne" i
Kungsträdgården — En stor-
stads existensmedel. — Skan-
dalekrifvaren. — Literära
schakaler. — Konto pro
diverse. — Källarin-
dustriens marty-
rer. — "Polisen
kommer!"

AF

OSCAR FRITHIOF,
förf. till »Stockholmska Skuggsidor».

STOCKHOLMSKA NÄTTER OCH ÄFVENTYR

STOCKHOLM.
F. MÄLLBORNS TRYCKERI. 1889.

SCOTTISH

THE NATIONAL

LIBRARY

OF

EDINBURGH

UNIVERSITY

OF

SCOTLAND

18

18

18

18

18

SCOTTISH NATIONAL LIBRARY OF EDINBURGH UNIVERSITY OF SCOTLAND

SCOTTISH NATIONAL LIBRARY

OF EDINBURGH

UNIVERSITY OF SCOTLAND

18

18

18

18

18

18

18

18

18

18

18

18

18

18

18

Stockholmska Nätter och Äfventyr.

— Döm ej strax den vilseförda
Stolte broder! med förakt.
Icke måtte du den börda
Skapar'n på hans skuldra lagt? —

Aftonsolen sjunker i Mälarvåg, manande till hvila från dagens tunga och hetta.

Från sin verkstad ilar den idoge handtyrkaren hem till maka och barn, hem till sin familj, i hvilken sköte han finner glömska och vederqvickelse från dagens oro och förtretligheter.

Den unge kontoristen skyndar hem till sin ifrigt längtande moder, hvilken enda stöd på jorden han är. Hon är så glad, när hon hör de hurtiga, välkända stegen i trappan af sin egen lille, rare gosse, hvilken hon vårdat så ömt, hvilken hela själ hon danat så, som endast en öm, allt uppoffrande moder det förmår.

Hemåt ilar den eländigt affönade sömmerskan med den hektiska rodnaden utbredd på sina infaltna kinder. Måhända har hon nu med sig afföningen för veckan, 5 à 6 kronor. Hon är så glad att få lemna dem till sina kära föräldrar, som hafva det svårt nog att släpa sig fram med så många minderåriga barn.

Men icke alla ila till sina hem. Hvarföre? — Jo, helt

enkelt derfört, att de icke hafva något. — Hvart ila de då? — Ah, den inneboende t. ex. går till nykterhetsvärdshuset eller krogen. Kärigen, hos hvem han »bor inne», muttrar alltid när han kommer för tidigt »hem»; han vet sig vara hållen för en möbel, hvilken så fort som möjligt ställes undan om morgonen, för att när det är sängdags igen högst ogerna tagas fram. — — — — —

»Hollah, kusk! kör till Lakebro utvärdshus!»

»Skall ske, herrar!»

Det är några glada ungdomar, som trötta vid släpet innanför boddiskan eller vid kontorspulpeten söka att vid Bachi altare »uppfriska» lifsandarne.

Och på dessa utvärdshus går det stundom öfverdådigt lifvadt till.

Från långt förflutna tider tillbaka hafva skalder och romanförfattare i sina alster med trolska verser och bedårande utgutelser öfver den herrligt sköna natur, som händelsevis omgifver dessa Bachi tempelgårdar, lockat till utflygter dit.

Med hvilken magnetisk kraft har icke en August Blanche fängslat sina läsare vid målningen af de små söta blekingsflickorna med de på 30- och 40-talens utvärdshus brukliga näpna bindmössorna!

Och hvilka lysande öden gingo de ej slutligen till mötes! En del förstås, icke alla gu'nå's! Giftermål med engelska lorder och italienska markiser — detta var ju lockande nog att söka plats på dessa romantiska utvärdshus.

Af fabeln om sirenerna, som med sina vällustigt sköna former och öfverdådigt trolska sånger sökte locka 'den ute på hafvet kringirrande sjömannen att nalkas de farliga dolda skären vid de stränder, der de sutto för att få njuta af åsynen vid hans undergång igenom skeppsbrottet, synes källarindustriens idkare hafva tagit lärdom, då de anställa i sin tjenst unga välutseende qvinnor för att locka den njutningslystne ynglingen,

den på familjelivets lycka bedragne äkta mannen till besök i deras med lysande prakt utstyrda lokaler.

Kontrollen på dessa utvårdshus är från polismyndigheternas sida naturligtvis ej så stark som den är å dylika ställen inom Stockholm, så långt som de flesta beräkningsfullt nog ligga utom stadens egentliga hank och stör.

Säkerligen har prologen i mången en gång förhoppningsfull ynglings tragedi funnit sin uppräning i dessa utvårdshus, för att finna sin sorgliga epilog inom dessa hemska borgar, som benämnas fångelser, tvångs- och arbetsanstalter.

Medan derinne i den rikt upplysta värdshussalen väldiga offer upptändas till Bachi ära, sitter derute den stackars kusken halfsofvande på sin kuskbock, svärjande och muttrande för sig sjelf öfver den i hans tycke långvariga väntan; och hästarne, ja, de kunna intet klaga, de kunna ej utgifva proklamationer till sina likar om anstalter till förbättrande af deras ställning i lifvet, exempelvis ej dryfta rätta meningem med en normal-arbetsdag för dem. Sucka och lida är deras sorgliga lott.

Nu ändtligen kommer herskapet under oväsen och högljudda skrattsalfvor för att anträda återresan till hufvudstaden; det är måhända ej för tidigt, då midnattstimmen längesedan passerat. Fort skall det nu gå i nattens mörker, piskan sparas ej på de uttröttade kamparne, stora drickspengar har kusken fått och hästarne anstränga sig öfver höfvan i hopp om att snart få komma till sina spiltor.

»Huh! hvad det regnar och blåser! O, jag stackars meniska, som blifvit född till att genomgå detta elände! Hvad är lifvet? Är detta lif. Ah, nu förstår jag den store Shakespeare i sin Hamlet, då denne säger: Vara eller icke vara, det är frågan. — Så hemskt det susar i granarne! Usch, hvad jag fryser! Finns ingen räddning från detta elände?

Tyst! hvad var det? En hund, som skälde. Kanske är det detektiverna, som äro ute på sin razzia? O, då är jag förlorad. Nu komma de. Nej, gu'skelöf! Det var ett sällskap, som kom åkande från utvårdshuset derborta. Det var längesen jag åkte i så'nt der sällskap; det var icke i går åtminstone. Förr hade jag pengar och följaktligen vänner. Hvar äro de nu? Jo, Kalle Pilqvist rymde till Amerika, sedan han kuggat mig på 2,000 kronor. Per Lundholm, han har sin plats kvar som kassör i banken. Händelsevis tålde han, mera än jag vid strapatserna i Bachi tienst, stor och groft bygd som han är. Hade jag ej skaffat honom platsen, så vore han nog nu i samma fördömelse som jag. Han hjälper mig visserligen då och då, men det förslår icke, räcker endast för stundens behof; och han ser ogerna att jag för ofta presenterar mig hos honom. Jo, jo, sådana äro vännerna, som förvärfvas vid glasens klang! — Hade jag nu blott de många femmor och tiar, som jag gifvit den svartögda Angelika i drickspengar derborta på utvårdshuset, så skulle jag godt kunna ekipera mig, och existera briljant under en hel månad. Men Hin Onde ger ej så lätt några pengar tillbaka. Nu är det för kusligt; undrar om jag har något kvar i pluntan. Jo, minsann! då skall jag taga mig en tröstare och sedan försöka om Morfeus vill vara mig rådig.» —

»Home, sweet home!» sjunger den britiska fröken Mary Howitt.

Ja, »hem» är väl det skönaste ordet på jorden. Utan hem är människan den olyckligaste varelse.

Hvad är det som kännes smärtsammast för den afsigkomne i hans dystra stunder, om icke minnet af det kära, väl vårdade barndomshemmet? Då var han ännu oskyldig; då hade ännu ej rusdryckspolypen fattat honom med sina månghundrade slemmiga armar och hjerteblodsugande vårtor. För evigt synes barndomsparadiset vara förloradt och kan ej återfinnas lannat, än vid korset på Golgatha. Men vägen dit är ingen

kungsväg, och den är svårare än någon väg genom Indiens jungler med dessas lurande tigrar och lömskt snygande ormar. —

Midnattsklockan slår i Jakobs kyrktorn. Från Berns' och Blancs' salonger strömma människor ut, mätta af livvets glädje, och blanda sig derute ibland mängden af de promenerande i Kungsträdgården. Den ene efter den andre försvinner så småningom tagande vägen till sina hem eller görande sällskap med någon kameliadam. Blott här och der sitter någon enslig figur på sofforna. Hvarföre gå ej äfven de hem? Åh, det kan väl hafva sina orsaker. Måhända är det någon »skatt-sökare», som vid sin rund genom Kungsträdgårdens alléer utmed sofforna ämnar söka något tappadt eller qvarglömmt innan renhållningsverkets arbetare i daggrynningen börja sin förrättning. Måhända är det någon, som en gång i flydda bättre dagar alltför besinningslöst gifvit ut sina kronor derinne i det guldkimrande etablissementet, men nu ej har något annat, än en hopplös framtid i perspektiv utan hem och medel till existens. En storstad, som väl Stockholm nu får anses vara, har visserligen många existensmedel men det är många konkurren-ter ock. Och för den, som en gång anträdt »resan utföre», är det svårt, om icke omöjligt, att göra »resan uppföre». Som man är klädd, blir man hädd. Det är nu så en gång, att de flesta se blott till ytan, döma derefter — ofta nog hårdt och orättvist.

En fattig extra ordinarie i verken, hvilken efter mödor och nattvak vid studerbordet äntligen får en ordinarie anställning, har det väl ofta mycket beklagligare ställt för sig, än den i sitt handverk förfarne kroppsarbetaren. Denne, om han

är nykter och hemma i sitt yrke, tillbringar sina dagar mycket lyckligare. Han äter med god aptit sina måltider, han sofver lugnt om nätterna, han passerar sin söndag med mycket större njutning, än den fattige tjänstemannen, som kanske hela sitt lif får dragas med gamla skulder från sin akademiitid och nya, tillkomna under sin extra tid i verken. Hur påpasslig får han ej vara i sin tjänst; det duger då alldeles inte, att han tager sig någon »frimåndag». Då blir det annat ljud i pipan. Korrekt får han lof att vara såväl i sin klädsel som i sin tjänst. Det är ej så lätt för honom, att taga sig en annan tjänst, såsom för kroppsarbetaren. Suddar denne någon gång, kan han alltid söka tjänst hos någon annan herre. Icke så med mannen i verken; ty staten är en sträng husbonde.

Om tjänstemannen »kommer på dekis» har lifvet en sorgligare färg för honom, än för kroppsarbetaren i samma belägenhet.

Hvad skall han taga sig till? »Grafva orkar han icke, tiggja blyges han,» såsom Skriften säger. Han ökar det proletariat, som stora städer gömmer inom sig.

Den utväg till försörjning, som då vanligen tillgripes, är insläendet på den publicistiska banan med dess många variationer.

Likt gamen, som sväfvar högt uppe i molnen spejande efter offer lämpliga för tillfredsställandet af hans glupska hunger, söker mången individ inom pressens leder efter skandaler, som kunna vara i en mindre nogräknad pnbliks osunda smak. Företrädesvis serveras denna publik med godbitar om avslöjanden inom det eller det embetsverk, han en gång må hafva tillhört; och illa åtgångna blifva den afskedades f. d. förmän. Han spelar Nemesis, som aldrig sofver, alltid vakar och för hvilken natten ej tyckes hafva någon hvila.

Hur förädlade en sådan verksamhet kan vara för den stora allmänheten, torde vara tvifvelaktigt.

Icke förädlas densamma af hånets och det ondskefulla

leendet öfver möjligen befintliga brister hos nästan. »Den, som är utan skuld, kaste den första stenen!» sade den ädle Nazarenen, när den botfärdiga Magdalena låg för hans fötter.

Pressens inflytande i våra dagar är ofantligt och ansvarsfullt; af vikt är derföre, att dess anseende ej äfventyras genom parasiter, som ej besjålas af någon djupare känsla för sina lidande likar.

En art af literär verksamhet, som isynnerhet spelar en stor role, fastän af det sorgliga slaget, är den s. k. gratispremieliteraturen.

Innehållet i de romaner densamma omfattar, utmärker sig genom skildrandet af de mest rysansvärda händelser, som kunna och icke kunna hända en dödlig. Och spridningen af en dylik literatur finner naturligtvis sin tacksammaste jordmon hos den mindre kritiskt anlagda allmänheten, underhjelpt genom de s. k. premierna, som utgöras af hvarjehanda slag.

Det förnämsta lockelsemedlet de literära äfventyrare, som hafva sitt lefvebröd genom dylik förlagsverksamhet, begagna sig af, är, att genom lockande s. k. prospekter i granna färger utmåla den mängd vinster, som möjligen kan tillfalla prenumeranter å deras gratispremieroman, med hvilkens sista häfte följer en lottsedel till deltagande i en af, som det heter, myndigheterna tillåten lotteritillställning.

Bländade af det grannt utstyrda s. k. prospektet nappa många på kroken, helst som det vanligen heter: »Endast 10 öre i veckan för möjligheten att vinna en hel förmögenhet!»

Men det gick väl an i gratispremieliteraturens barndom, då det endast var 52 tioöringar, som skulle erläggas för att bekomma den »stora vinsten»; nu utgår »hela verket» ofta i 70, ja, ändå flera häften, till belöning för hvilkas utlösande

slutligen erhålles en lottsedel, som vanligen i den ordentliga bokhandeln kostar 1 krona, kanske 2 kronor på sin höjd.

Under den svåraste tiden på året, då förtjensterna äro inga eller högst ringa för många, finner man i Stockholms Dagblad under rubriken: Diverse, nästan stående, braskande annonser af ungefär följande innehåll: »God förtjenst för folk, som gå utan sysselsättning, kan erhållas genom upptagande af prenumeranter å den eller den högst spännande romanen, om anmälan sker hos den eller den. Massor af individer af båda könen och af alla åldrar, från den halfvuxne till den gamle, lemmalytte anmäla sig, antagas och utsläppas, liksom Egyptens gräshoppor, för att uppvakta en beskedlig allmänhet med anhållanden om att prenumerera å den »högst spännande» romanen, hvarmed följer så herrliga »vinster».

Märkvärdigt är, att det då finnes folk, som prenumerera och aldrig läsa den högst spännande romanen, utan endast afvakta den högtidliga stund, då den efterlängtade lottsedeln hvilar i deras händer.

Hur inkomstbringande en dylik geschäftsliteratur kunnat vara för den, som släppt en sådan i marknaden, synes af den höga beskattningen å 100,000 kronor, hvartill för några år sedan en nu till Amerika afrest dylik »förläggare» blef upptagen. Han lefde furstligt, höll sig med egna hästar och vagn, tills en vacker dag den stora förmögenheten var sin kos. Det var ej någon välsignelse med pengar förtjenta på så vis och till största delen uppoffrade af fattigt folk, som endast lefde för dagen. Lätt fångt, lätt gånget.

Rubriken: *Diverse* i Stockholms Dagblad anses vanligen af de bättre aflönte samhällslagren såsom ej varande af något särdeles intresse; den har också sin plats å tidningens sista

sida. Annonserna der gälla för det mesta fattigt folk; men kunna det oaktadt för den forslande människovännen framställa taflo för den inre blicken, hvilka nog få sitt värde, om de komma i sin riktiga belysning. Så möter ögat annonser om lån å in-teckningar och dylikt. Hos den och den tjänst-villige förmedlaren anmäle man sig i biljett till »X» (eller »Z»). Att möjliga reflektanter å dessa annonser icke alltid anse sig nöjaktigt betjenade, synes af det ej sällsynta tillägget i en del annonser om husköp och dylikt å tidningens andra sida: »kommissionärer göre sig ej besvär!» —

Vidare i *Diverse!* »Af en händelse», eller såhär: »Med anledning af resa (som kanske ofta inskränker sig till en enkel flyttning, från den ena stadsdelen af Stockholm till den andra) kan en fördelaktig cigarraffär (nykterhetsvärdshus eller dylikt) få öfvertagas. Kontant så och så många hundra kronor fordras i afträde. Svar till »A» (eller »B») inlemnas å Dagblads-kontoret.

Det finnes exempel å dylika »affärer», som ombytt egare tre gånger på ett år.

Alla hafva funnit sig besvikna och en del lyckas få tillbaka hela eller åtminstone något af det i afträde utgifna. Så går det undan för undan. »Affären» går icke; konkurren-terna äro för många och kunderna vilja ej räcka till.

Bland diverseannonserna finner man ock vanligen sådana, hvaruti »agenter» sökas.

De flesta, som bära denna titel, äro antingen »fast» anställda hos någon grosshandelsfirma eller endast för tillfället antagna.

Dessa agenter springa ur bod och i bod, utbudande den ere kaffe, den andre socker, den tredje papper och andra varor oändlighet.

Hvilken ihärdighet de utveckla är otroligt för den lugne tjenstemannen eller den på sin verkstad arbetande handtverkaren.

Stundom kunna på en dag halfva tjoget dylika agenter infinna sig i samma bod för att få upptaga order å samma varor. Det gäller dervid att i förening med högst elegant och propert yttre och en öfvertalningsförmåga, som lemnar långt efter sig den mest i ropet stående vinkelpredikant, vinna förtroende hos den uppvaktade bodegaren.

Sedan gäller det att efter hand allt mer och mer under tidens lopp bibehålla densamme som kund, så att ej någon annan agent gör intrång.

Dylika agenter, som år efter år uppvakta samma kunder, kunna hafva det ganska bra; men andra finnas, som aldrig få några stadiga kunder, beroende dels af de underhaltiga varor, som prackats på dem, dels hafva de ej det förtroendeväckande utseende, som i all handel af hvad slag det vara må är af så ytterst stor vikt.

»Hyggliga ungarlar, som vilja dela sängplats, få innebo hos madam Johnson, —gatan 56 4 tr. upp.» »En ung flicka, som har sitt arbete borta om dagarne, kan få innebo hos fru Pettersson, —gatan n:o 56 2 tr. upp»; dylika annonser fylla den sista spalten i det rika Dagbladet.

Och de se helt obetydliga ut vid en hastig öfverblick; men den tänkande människan spårar uti dem ett af uppslagen till det sociala missnöjet i våra dagar, bostadsfrågan.

Redan den ädle Nazarenen framhöll dess stora betydelse, då han säger i sina föredrag: »Foglarne under himmelen hafva nästen och räfvarne hafva kulor i marken; men människans son hafver intet att luta sitt trötta hufvud emot.»

Visserligen finnes uti Stockholm under Oktober—April åtskilliga herbergen, men deras antal är för inskränkt och hvarföre äro de ej tillgängliga hela året om?

Ordspråket lyder: »Hus i hvar buske finnes det, när marken är grön, foglarne sjunga i lunder och på ängar,» men det håller ej streck under närvarande förhållanden här i Stockholm, Mälarens drottning, alldenstund då och då under sommaren om nätterna razzior anställas i och omkring samma vår hufvudstad efter dessa parias, som kallas utelligare och som till största delen tillfälligtvis hafva sin utkomst vid hamnarne eller utan någon som helst inkomstbringande förrättning passera sitt lif under sorglig sinnesstämning på gator och torg.

För den, som alltid haft sina goda måltider hvar dag, aldrig saknat en snygg bädd en enda natt, aldrig varit i förlägenhet för öfriga behofvers tillfredsställande, är det svårt att fatta den förtviflade strid för tillvaron, hvaruti så mången kämpar här inom denna stora stad Stockholm.

När hösten kommer med sina kulna dagar och alltmer sig förlängande nätter, nordanvinden susar hemskt, genomträngande de knappt skylande paltorna, drifver förtviflan mången till utvägar att skydda sig, hvilka synas otroliga för den lyckligare lottade i samhället.

Så till exempel finnes det individer, som hvarje vinter hafva sin vistelse vid Grabbens' Gärde eller Dihlströms inrättning, för att, när våren kommer med sin grönska och sitt fogelqvittr, åter begifva sig ut för att på egen hand fortsätta sitt äfventyrliga lif.

Och åter gifves det andra individer, som söka sig anledning för intagande å vissa sjukhus, hvilka med rysning förbipasseras af den ett lugnt och ordentligt lif framlevande samhällsmedlemmen.

Dessa vissa sjukhus äro för ej så länge sedan försatta i det förträffliga skick, hvaruti de nu befinnas.

Förr var svältsystemet rådande inom deras murar; nu hafva andra mera humana åsikter gjort sig derstädes gällande hos de tjenstgörande läkarne.

Den förr hos läkarne på de allmänna sjukhusen, och i synnerhet på dem, som här åsyftas, gängse brutaliteten mot patienterna är bannlyst. Och den fasa, som förr intog de olyckliga för dessa sjukhus, är försvunnen, för att, som är att hoppas, aldrig mer återkomma.

Att vinstandet för öfrigt på dessa sjukhus är föga angenämt, torde vara själfklart, alldenstund det i allmänhet endast är det i kroppslig och andlig mening fattigaste lagret af samhället, som här söker inträde i och för botande af sjukdomar, som orsakats af vissa sjelfskaffade anledningar. Och den, som har en samhällsställning att hålla på, undviker dem gerna.

För människohjertats forskare torde det dock vara af ett visst intresse att kasta en blick, om ock hastig, på lifvet inom dessa slags sjukhus, och, som sagdt, ingen svältkur finnes numera der; renlighet och snygghet råda; ljusa och luftiga äro sjuksalarna; men så mycket mörkare ter sig umgänget patienterna emellan.

Konversationen rör sig till hufvudsaklig del om de mest cyniska ämnen, som kunna förnöja de i moraliskt afseende djupast sjunkna varelser.

Den, som ditkommer en gång mindre förderfvad i sina seder, kan svårligen undgå att taga en skada måhända omöjlig att sedan godtgöra.

Här ligger människosjälén liksom i ett andligt trask, som ej har någon botten.

Här ställa sig som på parad alla djuriska drifter, till hvilkas bekämpande en högt stående civilisations alla hjälpmedel synas maktlösa, visande hur förfärligt det moraliska giftet är i sina verkningar.

Derför bör det vara alla sanna människovänner en helig uppgift att söka undanskaffa, så mycket som möjligt åtminstone, alla yttre anledningar till detsamma spridande.

Så finner man exempelvis exponerade i en del offentliga

fönster bilder af hundratals qvinnofigurer i lätta, ja nästan inga dräkter.

Hur är det tänkbart annat, än att begärens brand skall tändas och flamma med höga lågor hos den på gatan förbi-passerande gossen, ynglingen och den unge mannen, som ej har nog fast moralisk karaktär att fly dessa bilder?

Huru girigt slukar ej hans öga alla de demoniskt place-rade ställningar dessa afbildade qvinnofigurer intaga!

Huru förföljes han ej af dem på kontoret, på verkstaden, på embetsrummet, om dagen och om natten, i hemmet och på gatan — öfver allt!

De här åsyftade bilderna äro ett lockelsemedel, som af utländska fabrikanter införts till vårt gamla Stockholm, i afsigt att finna en stor marknad för vissa slags varor af deras tillverkning. Men sättet är klanderligt — afskyvärdt klanderligt. Det är en riktig Judasmetod, om någon skall så benämnas.

Att en köpman, fabrikant eller industriidkare i allmänhet använder reklamen är i våra dagar icke ohederligt; men detta sätt, att genom exponerande af okyska bilder skaffa sig reklam, måste utdömas af hvarje menniska med klara begrepp om heder och moral.

Att äfven den literatur, som bjudes allmänheten i sin helhet icke är af en förädlade betydelse, är en sorglig sanning.

Af de utländska författare, hvilkas alster mest uppammat hogen för ett äfventyrligt lif, intaga väl en Paul de Kock, en Emile Zola de främsta rummen.

Hur demoniskt minutiös är ej Zola i beskrifvandet af de menskliga passionerna, huru dissekerar han ej de innerst gömda begärens trådar, med hvilken åskådlighet lägger han ej i dagen det menskliga eländets alla sidor! — men, hvad blir den slutliga behållningen af allt detta, låt vara! mästartarens hand utmärkande skriftställereri? En tröstlös tomhet; en misströstans känsla, att ingen förhoppning finnes att förhjelpa våra i elände suckande bröder och systrar till en bättre ställning i detta lifvet; en känsla beslägtad med den, som intog de olycklige vid läsningen af inskriften öfver Dante's Inferno: »*Voi che entrate, lasciate ogni speranza!*» (»I, som inträden här, lemnen hoppet efter eder!«) — Hvad är det då, som fattas hos Zola? Jo, tillförsigten att genom begärens kufvande höja en fallen mensklighet. Med ett ord: Zola är materialist. För honom finnes endast det materiella till hos menskligheten. Och en sådan författare kan ej verka förädlande; han måste skapa äfventyrare, som ej hafva något bestämdt mål i lifvet; som endast låta slumpen vara det bestämmande för handlingarne. —

Zolas landsman, Paul de Kock, har ock ett icke mindre stort syndaregister.

Hvem har väl som han kunnat med sina af sådant rosengift doftande romaner äfventyra den från det aktade föräldrahemmet nyss komne ynglingens eller flickans oskyldiga föreställningar om kärlekens verld? Huru demoniskt lockande drager han ej med sig de unga in i denna sin försåtliga romanverld, dessa unga, som så gerna vid sitt utträde ur det kära föräldrahemmet vilja tro det bästa om allt som möter dem? — — — — —

— — — — — Att tryckfrihet finnes är nödvändigt för ett välordnad samhälle, men den får ej missbrukas till publicerandet af sådana alster, som depravera det uppväxande slägtet. »Inled oss icke i frestelse!» säger den gamla katekesen, som nog är riktig, försåvidt den klargöres af läraren

med ett kärleksfullt nit för sitt kall och med en verklig vänskap för de unga, som anförtros i hans vård. —

Hvad som gäller om litteraturen, kan ock gälla om theatern, ehuru dess inflytande icke sträcker sig så vida som den föras. Huru lätt sprider sig icke en bok till de mest undan-gömda vrår, till de mest ringa lottade i samhället, då deremot ett besök på theatern är förenadt med större omständigheter, som vanligen endast den förmögne eller något så när bergade kan parera. —

Hos de gamle hellenerna var theatern en mycket ansedd institution och med mycket mindre hinder för sin uppfostrande bestämmelse än våra dagars theater. I allmänhet var lokalen utmärkt tillgodosedd med afseende på de hygieniska förhållan-dena och ett viktigt försteg hade den genom bruket att hålla föreställningar vid dagsljus, hvarigenom den för helsan så viktiga förmidnattssömnen ej gick förlustig såsom hos oss genom föreställningarnes hållande vid konstladt ljus under dygnets sista timmar.

En samhällsklass, som isynnerhet aldrig får njuta en för-midnattssömns fördelar och sålunda äfventyrar den dyrbara helsan, är den, som får sitt lefvebröd genom källarindustrien.

En stackars krogflicka, till exempel vid någon af hamn-krogarne i närheten af Skeppsbron eller Munkbron, måste allt känna sig medtagen, när hon vid midnattstiden skall be-gifva sig till hvila, ja, lördagsnatten är klockan 2, om icke 3, när hon får göra det, emedan hon då måste skura sin lokal.

Det är allt ett förfärligt lif en sådan stackars qvinna har! Att dagligen betjena hundratals individer ur samhällets lägsta lager, individer, som tillfälligtvis hafva sin berguing vid hamnarne eller smyga omkring utan sysselsättning i sta-dens mörka gränder, individer, hvilkas enda diktan och trak-tan utgår på, huru de skola kunna »göra ställning» för att få sitt *quantum satis* af den s. k. svenska nektarn.

Huru många grofva eder får hon ej höra, hvilka cyniska samtal måste hon ej bevitna af alla dessa poekande kunder, som kanske äfven de en gång sett lifvet i en bättre dager, än genom bränvinsglaset! Hvilka smutsiga ångor får hon ej insupa under dagens lopp! Hur inpyrd af dem måste hon ej blifva under årens gång! Hvilka föga angenäma bilder af smutsiga, trasiga figurer med talgiga ögon i rödbrusiga ansigten måste ej föresväfva henne i nattens drömmar!

Hur kom hon till krogen? Åh, det var icke i första beslutet. Kommen från föräldrahemmet på landet som en oskyldig jungfru reste hon som mången annan till detta Eldorado, som kallas Stockholm, der hon snart fick plats.

Landsjungfrur äro alltid eftersökta här, emedan deras anspråk äro så ringa och de utan opposition göra dem förelögda sysslor.

Men efter några års vistande i Stockholm få äfven de andra åsigter af lifvet. Isynnerhet blir fikandet efter stor lön och så litet att göra som möjligt nu deras förnämsta åtra. Och så flytta de från den ena platsen till den andra, äro en månad här, en månad der tills, då ingen annan plats är ledig än den på en krog, de måste antaga den, ehuru de eljes helst velat hafva plats i privathus. —

Icke mindre nattvak medföljer deras tjänst, hvilka kallas kypare.

Sällan får någon sådan nattro förrän kl. 1. Men många af dem krypa ej genast då till kojs, utan flanera omkring i staden för att i sin ordning äfven njuta af den ädla friheten. I de allra största etablissementen, såsom Berns' och Blanche, hafva kyparne det bättre stäldt för sig, än deras yrkesbröder å de källare, som hafva jemn tjänstgöring från arla morgon till serla afton,

»Pst kypare, pst!» ljuder ständigt i kyparens öron från icke alltid så urbana gäster. Påpasslig får han alltid vara, liksom

alltid artig, men aldrig får han »visa humör», visa att äfven han torde hafva kännedom om ordet *menniskovärde*. Fastän han serverar andra med sina varor, så att de stundom ej veta »höger eller venster», får han alltid sjelf iakttaga ett korrekt uppförande, får aldrig låta beherska sig af sin egen åtrå efter starka varor så, att han blir oförmögen att sköta sin tjänst. Då blir det afsked på grått papper, och då anträdes, sorgligt nog, ofta »resan utföre» med en förskräcklig hastighet, — —

»Sköna Majblomma! en liten cognac, om jag får be!»
 »Älskvärda fröken Amelie, förtjusande midsommarsblomster! servera mig ett glas punsch, som skall smaka mig gudomligt skönt, då det vidrörts af edra små rosenfingrar!» — Dylikt får en schweizerifröken ofta höra, naturligtvis så länge hon är ung och vacker; hvilket ej kan vara så länge, då hon måste vistas i en atmosfär så mättad af alkoholångor och cigarrök som den uti en schweizerilokal. Dessutom är det förnämsta hindret för skönhetsens bibehållande det ständiga nattvaket.

En schweizerifrökens drömmar äro naturligtvis ej uppfyllda med sådana hemska figurer, som sväfva förbi i dylika hos hennes yrkessystrar i de oförgyllda krogarne. Hon betjenar ju blott gräddan af samhällets Bachidyrkare, i tal och klädsel väl vårdade individer med ansigten som stråla af lifvets glädje.

Äfven hon har nog icke i brådkastet antagit en tjenarinnas skepelse i dessa med rika förgyllningar och med stora ifrån golf till tak gående trymåer försedda Bachitempel, som kallas schweizerier.

Måhända är hon utgången från ett fattigt, dock väl vårdadt borgarhem; har fått hvad man kallar en god uppfostran; men som tillgången ej är så stor på anställningar äfven för qvinnor med goda skolkunskaper och ett godt renommé för öfrigt, har den tvingande nödvändigheten förmått henne att antaga en sådan plats som i ett schweizeri. Hellre någon,

än ingen, lefva måste man. För öfrigt kan hon, om hon är sparsam, aflägga något för kommande dagar, då skönheten försvunnit och med den hennes beundrare; ty mycket drickspengar vankas ofta af dessa glada menniskor, som ej kunna tänka sig lifvets glädje, utan i förening med väl fyllda bålar och hjälpsamma vänner att tömma dem.

Icke mindre intresse, än den sin bullersamma publik betjenande krogpigau, än den artige köparen och hans eleganta schweizerifröken förtjena de källarindustriens martyrer, som röra sig inom kökets område.

Der är ett jägtande från morgon till qväll, hvilket måste vara mycket ansträngande och tarfva krafter af ej vanligt slag.

Och till hvilka skiftande order måste de ej lystra från matluckan till källarsalen? Den ene gästen vill ej hafva sin biffstek för löst, den andre ej för hårdt stekt. Den tredje vill hafva en oxstek, så fet som möjligt; den fjerde vill endast hafva det, som är magert. Den femte vill hafva mycket potatis; den sjette ingen alls. Och så i oändliga variationer.

Det vill något till att föra kommandot i ett sådant kök, som Operakällarns t. ex.

Liksom en kommandant på en fästning måste förestånderskan med sina blickar följa allt och alla.

Intet får undgå hennes blickar, som följa diskerskorna i deras förrättningar, torkerskorna och dem, som äro sysselsatta med köttstyckenas isärhuggning; fiskens fjellning och dem som stå vid sina spisar — öfverallt måste hon vara med, ända tills midnattstimmén slår. Säkerligen somna sedan utan vaggvisor både hon och hennes besättning på sina hvilobäddar, för att följande dag åter jägtas lika ohejdadt.

För den tidige vandraren öfver Gustaf Adolfs Torg visar sig under afvaktan på öppnandet till Operakällarens köksingång,

en hop af samhällets mindre lyckligt lottade individer, medhafvande korgar och flaskor, för att för billigt pris, kanske mången gång gratis, förskaffa sig kvarlevor af all den mat, som föregående dag ej kunde komma till sin fulla användning. För tänkaren är denna väntande samling folk en anledning till många betraktelser. Han tänker, huru tacksamma äro ej dessa varelser för köttstycket, som i går kanske ratats derinne af någon gourmand, derföre att det icke var nog hårdstekt; eller för den der laxryggen som var alltför mycket saltad; eller för den der fiskresten, som icke var tillagad med den sås respektive gästen derinne var van vid o. s. v.

— — — — — En liknande syn, som denna vid Operakällarens kök, får den tidige vandraren på Stockholms gator se vid de större bagarebodarnes öppnande. Äfven här väntande parias med sina korgar, för att köpa föregående dags »gamla bröd» för ungefär halfva priset mot det färska. På landet känner man ej till något »gammalt bröd», såsom termen lyder i Stockholm, der det får lof att vara »färskt bröd?» för hvarje dag — — — — —

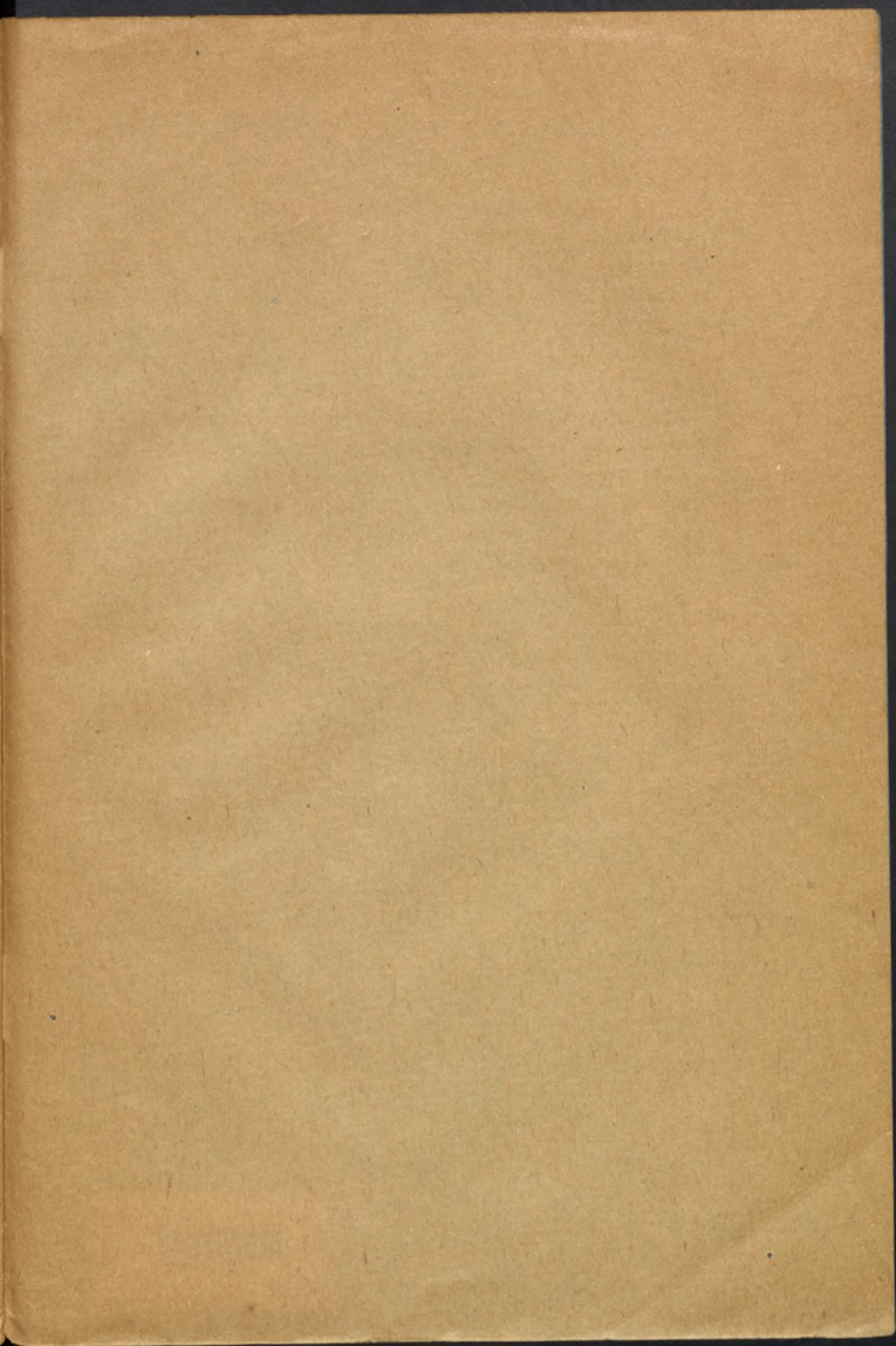
Vid teckningen af källarindustriens martyrer af ofvan antyddas slag, föres tanken lätt på de individer, som i annan mening äfven kunna benämnas med samma namn: polis-konstaplarne.

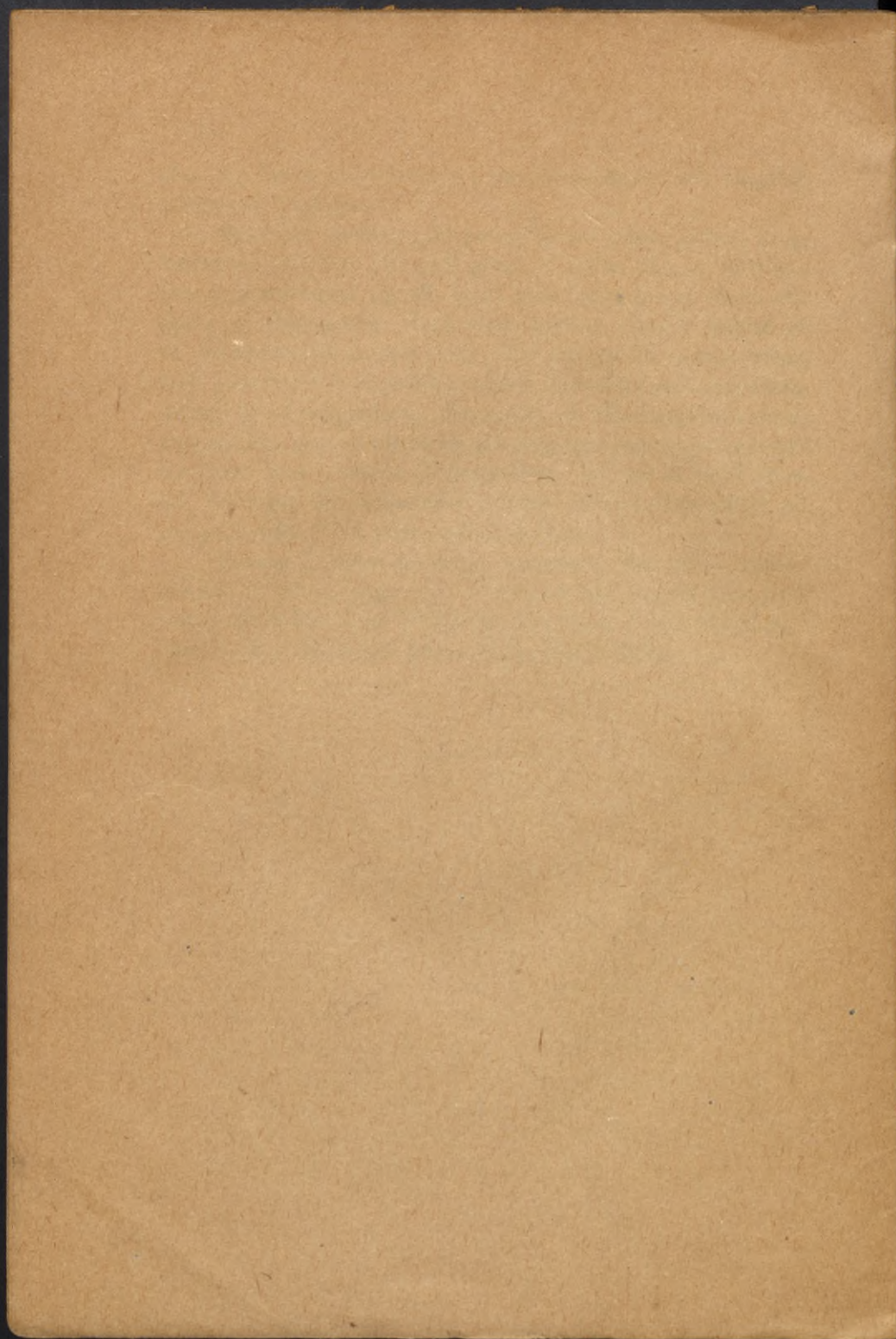
Huru mycket skulle dessa få att sköta, om Bachi tempeltjänst vore afskaffad i det gamla Stockholm? Det vore nog inte mycket; men, som det nu är, tryter sysselsättning ej för de många hundra som finnes i polisens tjänst. Och helt visst är polismannens tjänst ofta svår, alldenstund så stränga fordringar ställas på honom. Om den elegante bonvivanten kommer kryssande gatan utefter under oväsen och högljudda disputationer med sina bröder i Bachus, måste konstapeln med en indians kallblodighet göra sina föreställningar. Han får ej förgå sig vid de sarkasmer, som hagla öfver honom från det bullersamma sällskapet, som alltid anser sig

utan fog hafva blifvit stördt i sin yttrandefrihet och ohejdade utbrott af lifsglädje.

Skall han medtaga till polisstationen någon bråkig krogbesökare, får han ett styft göra. I stället för att bisträcka honom sammanrota sig allt hvad polishatare heter; såsom ofta synes af tidningarne. Och dock hvilken ofantlig skilnad på en poliskonstapel nu och förr. Nu antagas till sådana endast med goda vitsord försedde personer, isynerhet dem, som oklanderligt tjenat vid gardena. Humanitet och tillmötesgående såvidt som möjligt mot allmänheten äro begrepp, som noga inpreglas hos dem under nutida polisstyrelser, och det är orätt af en del tidningar att underblåsa i stället för att söka släcka ett gammalt, från forna tider nedärft polishat.

Funnas ej desse hederlige konstaplar, som under nattens mörker, i storm, regn och dimma måste vandra sina pass, skulle samhällets lugn betänkligt äfventyras af de många individer, som ännu troget dansa kring Bachi altaren.

1001850883

